

Długa 15 - o architekturze

2026-09-13

Zabudowa położonej w sercu Kleparza ulicy Długiej, powstająca pod koniec XIX wieku, często była dekorowana motywami patriotycznymi. Wyróżnia się tu przede wszystkim tzw. „kamienica pod głowami” spod numeru 5, ale równie ciekawy jest budynek pod numerem 15. Co interesujące, kamienicę przyozdobioną wizerunkami Tadeusza Kościuszki oraz polskich królów - Zygmunta Starego i Jana III Sobieskiego - zaprojektował Czech, Leopold Tlachna.

Moda na patriotyzm

W okresie Autonomii Galicyjskiej w architekturze Krakowa nastała swoista moda na patriotyzm. Fasady, a niekiedy również wnętrza kamienic, dekorowano orłami oraz motywami nawiązującymi do czasów świetności państwa polskiego lub do zrywów przeciwko zaborcom, przede wszystkim zaś powstania kościuszkowskiego i styczniowego. Niezwykle popularny stał się Tadeusz Kościuszko oraz książę Józef Poniatowski, a obok nich także królowie pochowani na Wawelu. Niekiedy inwestorzy sięgali po takie dekoracje, chcąc wyrazić swoje przekonania czy wręcz podkreślić powstańczą przeszłość, a innym razem miało to pomóc w znalezieniu najemców bądź w sprzedaży kamienicy. O ludziach związanych z tym miejscem więcej przeczytasz w artykule Lany Dadu (Dawny Kraków) - [tutaj](#).

Popiersie Tadeusza Kościuszki, Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Kamienica powstała w 1894 roku, w szczytowym okresie największego w XIX wieku boomu budowlanego w mieście. Przy ulicy Długiej powstawało wówczas wiele nowych, najczęściej dwupiętrowych domów, w tym interesujący nas obiekt spod numeru 15. Jego charakterystycznym elementem są patriotyczne dekoracje: trzy popiersia umieszczone w naczółkach okien pierwszego piętra oraz tarczami z polskim orłem nad oknami ostatniej kondygnacji.

Tarcza z orłem polskim. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Jak staloryt trafił na fasadę?

Trzy postacie ukazane w formie popiersi umieszczono w osi centralnej oraz w osiach skrajnych, podkreślonych pseudoryzalitami. Są to Tadeusz Kościuszko, flankowany przez Zygmunta Starego po stronie prawej oraz Jana III Sobieskiego po stronie lewej.

Popiersie Jana III Sobieskiego. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Mamy zatem do czynienia z jednym bardzo popularnym bohaterem i dwoma nieco rzadziej przedstawianymi monarchami. Przy samej ulicy Długiej znajdują się aż cztery przedstawienia Naczelnika, z czego dwa stanowią taki sam, powtarzalny odlew wykonany przez rzeźbiarza-sztukatora. Znajdziemy go pod numerami 15 i 78, a także pod kilkoma innymi adresami na terenie miasta. To niezwykle popularne przedstawienie powstało zapewne na podstawie znanego w XIX wieku portretu Tadeusza Kościuszki, wykonanego w technice stalorytu przez Antoniego Oleszyńskiego i opublikowanego po raz pierwszy w Paryżu w 1829 roku.

Staloryt Antoniego Oleszyńskiego, Muzeum Stanisława Staszica w Pile.
Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Według tego wzoru powstawały również ujęcia rzeźbiarskie – zarówno duże popiersia zdobiące fasady czy wnętrza obiektów publicznych, jak i niewielkie, zaledwie kilkunastocentymetrowe, przeznaczone do wnętrz mieszkalnych. Te ostatnie do dziś można spotkać w antykwariatach. W tym wypadku powtarzalność dekoracji stała się jej zaletą – pozwoliła bowiem na wierną rekonstrukcję twarzy Kościuszki podczas remontu fasady budynku.

Popiersie Tadeusza Kościuszki przed rekonstrukcją. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

1. Popiersie Tadeusza Kościuszki po rekonstrukcji. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Powtarzalne są również popiersia królów polskich – Zygmunta Starego oraz Jana III Sobieskiego. Powstały one na podstawie dzieł wykonanych na zlecenie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego w latach 1861–1865, a ich autorem jest polski rzeźbiarz Parys Filippi. Wzrost ich popularności pod koniec XIX wieku spowodowany był umieszczeniem ich w 1892 roku w nowo otwartej czytelni Akademii Umiejętności przy ul. Sławkowskiej 17. Podobnie jak w przypadku popiersia Kościuszki, takie same wizerunki znajdziemy również w innych punktach na mapie Krakowa, m.in. przy ulicy Dolnych Młynów czy Madalińskiego.

Popiersie Zygmunta Starego. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

1. Popiersie Zygmunta Starego Parysa Filippiego, fot. Natan Krieger, Muzeum Krakowa

Wspólnym elementem dla każdego z przedstawień – tych z ulicy Długiej i rozsianych po całym mieście – jest konsola z orłem, czyli swoista „podstawka”, na której popiersia są umieszczone. To również element powtarzalny, będący kopią kamiennych konsoli (wsporników), które można było zakupić jako wyposażenie wnętrza.

Czeski ślad na Kleparzu

Co może być zaskoczeniem – projektantem kamienicy był czeski architekt Leopold Tlachna. Pochodził on z rodziny budowniczych związanej z Krakowem, do którego jego ojciec, Franciszek, sprowadził się w 1848 roku z Ołomuńca. Rok później urodził się Leopold, który podobnie jak jego starszy brat

Maurycy, poszedł w ślady ojca i związał się z branżą budowlaną. Franciszek był cieślą prowadzącym własne przedsiębiorstwo, zaś jego synowie zostali architektami.

Leopold na przełomie XIX i XX wieku należał do najpopularniejszych budowniczych w Krakowie. Przy samej ulicy Długiej znajduje się aż pięć zaprojektowanych przez niego kamienic, a ogólną liczbę wzniesionych przez niego budynków szacuje się na około 150! Obok budynków mieszkalnych można tu wskazać m.in. starą szkołę na Dębnikach, chłodnię browaru przy ul. Podgórskiej (późniejsze kino „Wisła”), a nawet niewielką synagogę, która mieściła się na dziedzińcu jednej z kamienic przy ul. św. Agnieszki (niezachowaną). Jego projekty charakteryzują się bogatymi dekoracjami fasad i nie inaczej jest w przypadku kamienicy przy ul. Długiej 15.

Budynek wzniesiono na planie zbliżonym do litery „L”, a więc z jedną boczną oficyną znajdującą się po lewej stronie. Znalazło to zresztą odbicie na fasadzie budynku, gdzie widać przesunięcie bramy i sieni przejazdowej z osi budynku w prawo. Jest to zresztą jedyny element przełamujący symetrię elewacji. Sama fasada skomponowana jest wokół środkowej osi, na której znajduje się jedyny, wsparty na bogato rzeźbionych kroksztynach balkon oraz popiersie Kościuszki. Skrajne, zewnętrzne osie budynku zostały natomiast odznaczone delikatnym wysunięciem przed lico fasady, czyli pseudoryzalitem, co dodatkowo podkreślono flankującymi, zwielokrotnionymi pilastrami. To tutaj, nad oknami pierwszego piętra, umieszczono pozostałe dwa popiersia – Zygmunta Starego i Jana III Sobieskiego, zaś kondygnację wyżej – tarcze z polskim orłem.

Okno drugiego piętra w skrajnej osi objęte pseudoryzalitem. Fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Dekoracje kamienicy utrzymane są w typowej dla epoki stylistyce neobarokowej. Widać to w formie opraw okiennych czy dekoracji gzymsu koronującego i konsolek podpierających okap dachowy. Na tych ostatnich, podobnie jak na kroksztynach podpierających balkon, pojawiły się motywy fantastycznych zwierząt, dopełniające ciekawą dekorację budynku.

Okno drugiego piętra w skrajnej osi objęte pseudoryzalitem, fot. Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski - Igraszki z czasem

Kroksztyn podpierający balkon, fot. Igraszki z czasem (Małgorzata Korpalska, Jakub Jastrzębski)

Przy okazji warto dodać, że w zasobie Zarządu Budynków Komunalnych znajduje się inna zaprojektowana przez tego architekta kamienica – [przy ul. Sobieskiego 17.](#)